



NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

LMD
Postboks 8007
Dep 0030 Oslo

Dato: 19.10.2023
Deres ref: 23/1882
Vår ref: 23/01253-1AK

NIBIO
Postboks 115, 1431 Ås
Tlf: 406 04 100
post@nibio.no
nibio.no

Org. nr: 988 983 837

Innspill til hvordan selvforsyningsgraden kan økes

NIBIO deltok på møtet hos LMD 18. oktober om hvordan selvforsyningen med mat kan økes i Norge. Vi ble oppfordret til å sende innspillene skriftlig i etterkant.

De oversendes herved på de etterfølgende sidene i dette brevet.

Med vennlig hilsen

Audun Korsæth, divisjonsdirektør



NIBIO

Økt selvforsyning, innspill fra NIBIO

1. Konsummønster er et viktig premiss

Konsummønster og selvforsyningsgrad er tett sammenvevd. Selvforsyningsgrad er et mål på hva vi konsumerer av norskprodusert mat i Norge i forhold til samlet matvarekonsum. Hva folket vil spise er følgelig en svært avgjørende størrelse for selvforsyningsgraden. Jordbruket må innfor de naturgitte forholdene, hvorav temperaturen er av de viktigste, tilpasse sin produksjon til markedet. Ola og Karis kosthold styrer dermed i stor grad hvilke produkter som må produseres og i hvilket volum.

Mattrender trekker imidlertid i feil retning. Over tid har vi økt konsumet av produkter som vi i stor grad importerer, som ris, pasta og eksotiske frukt- og grønnsaksslag. Det er trendy å redusere inntaket av kjøtt og meieriprodukter kraftig til fordel for importerte, bearbeidede produkter av proteinvekster. Kjøtt fra drøvtyggere, som har stor selvforsyningsgrad også korrigeret for importert fôr, får spesielt mye negativ omtale i media og på sosiale plattformer på grunn av større beregnede klimagassutslipp enn tilsvarende fra andre matvarer. Høyt inntak blir også assosiert med negative helseeffekter. Samtidig viser undersøkelser at forbrukerne har relativt stor lojalitet til norskproduserte matvarer, i hvert fall så lenge prisen er akseptabel.

Skal selvforsyningsgraden øke, fordrer det at vi spiser mer av det vi produserer i Norge. Vi burde spise mer norsk potet og andre lagringsgrønnsaker som gulrot, løk, og ulike kålslag. Vi burde også spise mer bygg og havre. Vi har allerede et relativt høyt inntak av kjøtt, så i stedet for en økning kunne en her med fordel redusere konsumet av fjørfekjøtt og oppdrettsfisk, siden produksjonen av disse matvarene krever mye protein i fôret som i dag dekkes av bl.a. soyaimport. Reduksjonen kunne åpne for større forbruk av lammekjøtt, siden lammeproduksjonen i stor grad utnytter utmarksressursene. Men, det er altså forbrukerne som «ruler».

2. Helhetlig tilnærming er nødvendig

Matsystemet er en sammenhengende helhet, og økt selvforsyning kan vanskelig oppnås gjennom sektorvis optimering. Om lag 90% av planteproduksjonen går i dag til fôr. Det er godt mulig å komme med tiltak for husdyrproduksjon og fôrproduksjon enkeltvis, men siden disse sektorene er så tett sammenvevde, er risikoen stor for at en bare flytter problemet. Bruker vi for eksempel mer av norskprodusert fôrkorn til det ene dyreslaget, går det på bekostning av andre. Alle husdyrproduksjoner, og oppdrettsnæringa, har et mål om «økt norsk». Med nåværende, og for ikke å snakke om økt produksjonsvolum, kan ikke alle få innfridd dette målet.

Produksjon av planter til mat eller fôr er den begrensende faktor for telleren i selvforsyningsbrøken. Hvis vi skal øke norskandelen i fôret til husdyrene, og samtidig øke



NIBIO

produksjonen av planter til humankonsum, må arealet og/eller produksjonen per dekar opp. Kampen om arealene hardner til om dagen (noen stikkord her er «naturkrise» og behovet for fornybar energi), og det er ikke gitt at en vil kunne ta i bruk stort av den dyrkbare arealressursen framover. I stedet er det fortsatt press på å omregulere jordbruksarealer til andre formål, spesielt i sentrale strøk. Samtidig er det en del arealer som går ut av produksjon og gror igjen, spesielt i marginalområdene. Når det gjelder produksjonen per dekar, har det vært en positiv utvikling over tid for korn, potet og grønnsaker, men det er fortsatt et såkalt avlingsgap mellom beregnet potensial og faktisk avlingsnivå. Samtidig er befolkningen forventet å vokse fra dagens 5,4 millioner mennesker til 6,1 millioner i 2060 (+13%). Avlingsutviklingen må være større enn forventet befolkningsøkning, om en skal kunne oppnå en reell økning i selvforsyningsgraden.

Produksjon av planter til mat direkte er mer effektivt enn å gå vegen om husdyra først. Det er en vanlig tommelfingerregel at 90% av energien går tapt fort hvert trofisk nivå i næringskjeden. Følgelig er det vesentlig mer både energi- og arealeffektivt å dyrke matplanter der det er mulig. Egg-, fjørkre- og svinproduksjon, samt produksjon av oppdrettsfisk er basert på plantebaserte fôringredienser som til dels kunne vært godt egnet for humankonsum, og som delvis er avhengig av import. Drøvtyggerproduksjonene evner derimot å omsette planter (og avlingsrester) som vi ikke evner å fordøye til næringsrike matvarer, og er dessuten mindre avhengig av importerte fôrvarer. Fra et selvforsyningsperspektiv hadde det derfor lønt seg å produsere mindre egg, fjørkre og svin og heller spise den frigjorte, norskprodusert fôrandelen selv. Men vil vi det? Igjen sitter forbrukeren med nøkkelen.

3. Hvilke grep bør vi ta mer spesifikt?

- Ola og Kari Forbruker må fortsatt stimuleres til å kjøpe mer av norske produkter, til å følge sesong for når de ulike produktene er å få kjøpt, og til å utfordre seg selv på å inkludere mer av andre norskproduserte matvarer i kostholdet enn de som de normalt plukker i butikkkhylla.
- Vi må understøtte hele produksjonssystemet. Dette betyr at vi må ta grep som gjør at bonden beholder motivasjonen for videre og gjerne økt drift, at møysommelig oppbygd, og nødvendig kompetanse om stedstilpasset produksjon videreutvikles, og at det står interesserte etterfølgere klare til å overta når den dagen kommer. I praksis handler dette om lønnsomhet i produksjonene, aktive kolleger i nærområde, generell optimisme i næringa, rimelig nærhet til markedet for innsatsfaktorer og for prosessering av gårdens produkter. Og sist, men ikke minst; fortløpende støtte gjennom god rådgivning basert på relevant FoU fra forskningsmiljøene akkompagnert av ditto husdyravl og planteforedling.
- Forutsatt at forbrukerne i Norge lar seg påvirke til et høyere konsum av norskproduserte matvarer, så bør kanaliseringspolitikken styrkes. I en slik setting vil det være en bedre utnyttelse av samlet produksjonskapasitet at det stimuleres til økt produksjon av vegetabiler til mat i kornområdene. Altså en reversering av trenden vi har sett de siste årene med økt grasdyrking på arealer egnet for korn. Husdyrproduksjonene, spesielt de grasbaserte, bør samtidig styrkes, ikke minst i marginalområdene der det i dag er mange som gir seg.
- Handelspolitiske virkemidler er nødvendig for å beskytte norske produkter som er truet av import. For enkelte produkter kan det være grunn til å vurdere en utvidelse av ordningene, så fremt dette er mulig i forhold til internasjonale handelsavtaler som Norge er forpliktet til.